

گەران لە دووی شیعەر

حەممە سەعید حەسەن
(سۆتد)

په‌گی دره‌ختی شیعری، قوول به‌ناخی شیعری گۆزان و شیعری دیرینی کوردیدا پۆچوو، بابه‌ته‌واوی ده‌ستبه‌رداری کیتشی پرگه‌بیش بووبیت و به‌په‌خشان بنووسن.

فه‌رهاد یه‌کیکه‌ له‌و شاعیره‌ ده‌گمنا‌نه‌ی ئیستای کورد، که‌ هه‌لۆی شیعری به‌دوو شابالی په‌سه‌ناپه‌تی و هاوچه‌رخ، به‌رزده‌فری و به‌ئاسمانی په‌خشانیه‌وه، نه‌ستیره‌ی جوانکاریی که‌له‌پووری شیعری کوردی، ده‌دره‌وشیتته‌وه. نوێکردنه‌وی شیعری لای نه‌و، وه‌ک قارچک له‌ ناکا و هه‌لنه‌توقاوه، دار به‌رووبه‌که. هه‌ر په‌گه‌کانی خۆراک له‌ نه‌زمونی شاعیرانی دیرینی کوردیه‌وه. هه‌ر له‌ جزیری و خانیه‌وه، تامه‌وله‌وی، نالی، شیخ په‌زا، مه‌حوی و گۆزان، وه‌رده‌گرن. فه‌رهاد هاتوو، به‌کاوه‌خۆ، له‌ شیعری کوردی چاک حالی بووه‌ هه‌رسی کردوو، نه‌وسا نوێکردنه‌وی تیدا نه‌نجام داوه، هه‌ر بۆیه‌ که‌س ناتوانی نکۆلی له‌و راستیه‌ بکا، که‌ شاعیریکی نوێخوازی په‌سه‌نه‌ و به‌وربایه‌وه په‌ره‌ی به‌شیعری کوردی داوه.

نه‌ک له‌و شاعیره‌ نوێخوازه‌ ساختانه‌ی، توانای لیکدانه‌وه‌ی به‌یتیکی نالییان نییه‌ و بانگه‌شه‌ بۆ تازه‌کردنه‌وی شیعری کوردی ده‌که‌ن، ده‌شخ گوتاری ئایینی، گرنگترین خالی هاوبه‌شی نیوان شاعیرانی دیرینی کورد و فه‌رهاد بیت.

شیعری سۆلی

ده‌لتی ته‌مه‌نیکه‌ هاوده‌می پازه‌کانی

له‌ ناوینه‌ی هه‌موو بیره‌وه‌ریه‌که‌دا وینه‌یه‌کت به‌جن هیتتوه،

(هه‌موو رازی من ئاشکرایه‌ و هه‌موو ئاشکرای تو راز ل)

شیعری خۆشه‌ویستی ده‌شی سێ جووری هه‌بێ، خۆشه‌ویستییه‌کی گیانی، وه‌ک شیعری وه‌لی دیوانه‌. خۆشه‌ویستییه‌کی سروشتی، وه‌ک شیعری قوبادی جه‌لیزاده‌ و خۆشه‌ویستییه‌کی خودایی، یان راستتر سۆفیانه‌، وه‌ک شیعری جزیری و فه‌رهاد شاکه‌لی، وه‌ک چۆن محیدینی عه‌ره‌بی له‌ دیوانی ته‌رجومانی نه‌شواقدا، رووی ده‌می له‌ خودایه‌ نه‌ک له‌ شۆخیکی تورک، فه‌رهادیش له‌م کۆشیه‌یدا رووی ده‌می له‌ یه‌زدا، نه‌ک له‌ کیژان. شیعری حه‌للاج روونه‌، وه‌لی شیعری محیدینی عه‌ره‌بی لیکدانه‌وه‌ی جیبا و هه‌لده‌گرێ، شیتووی

تۆنی هاریسون (١٩٩١) دوو شیعری سه‌باره‌ت به‌شه‌ری که‌نداوی دوو ده‌نوووسی و بۆ پۆژنامه‌ی گاردیانی ده‌نیرێ، سه‌ر نووسه‌ری نه‌و پۆژنامه‌یه‌ شیعره‌کان له‌ لاپه‌ره‌ی هه‌والدا بلاوده‌کاته‌وه. خۆینه‌ران هینده‌ به‌گه‌رمی پێشوازی له‌و دوو شیعره‌ ده‌که‌ن، سه‌رنوو سه‌ری گاردیانی نامه‌یه‌ک بۆ تۆنی هاریسون ده‌نوووسی و تیبیدا پیتی ده‌لی: نه‌گه‌ر شه‌پکی گه‌وره‌ی دیکه‌ له‌ جیه‌کی دیکه‌ رووی دا، وه‌ک په‌یامنیی، یان راستتر شیعرنیری پۆژنامه‌کان بۆ شوینی شه‌ره‌که‌ت ده‌نیرین. که‌ (١٩٩٥) شه‌پ له‌ بالکان کلپه‌ی سه‌نده‌وه، گاردیانی به‌لینه‌که‌ی به‌جیه‌ینا. تۆنی هاریسون هیله‌کی دژه‌ گولله‌ و خووده‌و بلیتی فرۆکه‌ی له‌ گاردیانی وه‌رگرت و له‌ پتی زاگرێب و سه‌راپیتۆوه‌ گه‌یشته‌ شوینی کاره‌که‌ی و له‌ دۆزه‌خی شه‌ره‌که‌وه‌ شیعریکی ناردوه‌و.

گاردیانی دوا‌ی چهند سه‌عاتی شیعره‌که‌ی له‌ لاپه‌ره‌ی یه‌که‌میدا بلاوکرده‌وه‌ (١).

ئاماده‌بوونی شیعری دۆستیکی زۆر، بۆ کۆره‌کانی مه‌حموود ده‌رویش، موزه‌فه‌ر نه‌واب، له‌تیف هه‌لمه‌ت و په‌شیتو، گه‌واهی له‌سه‌ر نه‌و راستیه‌ ده‌ده‌ن، خۆینه‌ر پشستی نه‌کردوو ته‌ شیعری راسته‌قینه‌. نه‌وه‌ ناشیعره‌، خۆینه‌ری نییه‌. نه‌ک شیعری.

نه‌وی له‌ داخی نه‌وانه‌ی شتی سه‌یر ده‌نووسن و به‌شیعری به‌سه‌ر خۆینه‌ری به‌سته‌زمانیدا ساخ ده‌که‌نه‌وه، وازی له‌ شیعری هیناوه، به‌خۆتندنه‌وه‌ی دوا دیوانی فه‌رهاد شاکه‌لی، که‌ رووی ده‌می هه‌ر له‌ ناوینیشانه‌که‌یه‌وه: (هه‌موو رازی من ئاشکرایه‌ و هه‌موو ئاشکرای تو راز،) (٢). له‌ خودایه‌، له‌گه‌ل شیعردا ئاشت و ئاشنا ده‌بیتته‌وه.

بۆ من نه‌وه‌ گرنگ نییه‌، کام شاعیری کورد بووه‌، یه‌که‌مێن جار له‌ گۆزان یاخی بوو؟ له‌ گرو‌ی کفری بوو؟ روانگه‌یی بوو؟ یان هه‌ولیری؟ کێ یه‌که‌مێن شیعری به‌په‌خشان نووسی؟ نه‌مه‌یش دیسان گرنگ نییه‌، هه‌میشه‌ نه‌وه‌ گرنگه‌، کێ شیعری جوان ده‌نوووسی؟ نه‌گه‌ر چی فه‌رهاد شاکه‌لی هه‌ر زوو ده‌ستی له‌ ته‌ریقه‌تی گۆزان به‌ردا و کووده‌تای لی کرد، وه‌لی چونکه‌ عاشقانه‌، نه‌ک هه‌وه‌سبازانه‌، پتی که‌وتوو ته‌ مه‌یخانه‌ی شیعری،

فهراهد له مه ولانا پروومی و محیدینی عه ره بیهیه وه نزیکتره و شیعی زادهی عه شقیکی حه قیقییه، نهک مه جازی، ئاخو نه و له میژه، یان دروستتر، له ناوه راستی سالانی هه شتا به دواوه، گۆرانیی بۆ جوانییی خودا ده چۆی.

دلّم دده مه دهست پییری مه یخانه وه، له کووپی کۆنه شهراپیکه هه لکیشین، برینه کانم به گری مهی تیمارکات.

(هه موو پازی من ئاشکراو هه موو ئاشکرای تو. ل ۷)

ئهو ی ره وتارو کرداری نات هه با بن، ناتوانی بیی به شاعیر. ئهو ی له نزیکه وه فهراهد ناس بکا، ده زانی ئهو ئه هلی مه یخانه نییه، بۆیه ئه گهر شاره زای شیعی سو فی نه بی، ده شی متمانه ی پی نه کات و وای بو بچی وینه ی جیهانیکی ساخته ده کیشیت و باسی ئه وینیکی گومان لیکراو ده کا. (۳)

مه ی له شیعی عیرفانیدا ره مزه بۆ ئه وینی خودایی. مه به سستی له شیعی سو فییدا وه جده. شاعیری سو فی که به خواردنه وهی شهراپی به زانی سه رخو ش ده بی، ئه وه له رتی خو شو بستنی خودا وه. ده گاته وه جده. له شیعی سو فییدا مه ینو ش رتی گه یشتن به خودای گرتۆته به رو ساقیش ری نیشاندهریتی.

به چاوی دل ده تبینم.

(هه موو پازی من ئاشکرایه و هه موو ئاشکرای. ل ۲۳ «۴» .)

چاوی دل دهر پینیک سو فییا نه یه، جیا وازه له چاوی رو خسار (شاعیری سو فی که باسی تامه زرۆیی بۆ بینینی جوانی ره ها، به چاوی دل ده کات، سه رقالی دل داری سروشتی نییه و بۆ باسکردنی پتوهندی نیوان خو ی و خو شه ویسته که ی، پتویستی به هیج کام له پینچ هه سته که ی ناب «۵» . ئاخو ویسالی لای شاعیری سو فی پتوهندی به ته ماسی جه سته ییه وه نییه، له گه ل خودادا یه کگرتن و له ناو خودادا توانه وه یه، هه ر بۆیه قورئان که به لای ته هاحسینه وه به لگه نامه یه کی میژوو ییه، له کن فهراهد ده قیتی ئاسمانی و پیروژه وه ره مزه بۆ بوون و یه کیکه له سه رچا وه کانی شیعی.

قاف و القرآن المجید. سوورتهی قاف

طه، ما انزلنا القرآن لتشقی. سوورتهی تاها.

طاء سین، تلک آیات القرآن و کتاب مبین. سوورتهی میرووله.

یاء سین، انک لمن المرسلین، سوورتهی یاسین.

نون و القلم و مایسپرون. سوورتهی قه لّم.

فهراهدیش ده لی:

چ ده ونی به (دالی) دل داریت نابیتته دارو نابیتته دارستان؟ (نیگاری تو له دیواری زبانه که م هه لده کۆلم ل ۸۲ ف. شاکه لی سالی ۱۹۹۴ چ ئاپتک / سوید)

هه ر چاوه چاومه، به شکم بیته وه لام، (لام) ی لیوی به یان ماچ بکه م. (هه موو پازی من ئاشکرایه وه هه موو. ل ۲۳).

ده مکاته نوخته یه ک ده رگای (نوون) ی نه زانییم له سه ر

داده خات.

(هه موو پازی من ئاشکرایه و. ل ۴۱)

ده شی ئه م رسته شیعییه هه ره جوانانه. که هه ر کامیکیان بکری، شیخ ره زا گوته نی: (هه رزانه حهرفی به گه وه ری) زاده ی کارکردی ئه وه ده قه پیروژه بن. تو بلایی بزبوونی حهرف له وشه دا و به ندبوونی نوخته له زبندانی نووندا، ئاماژه نه بن بۆ بزبوونی سو فی له نیو ئه وینی خودادا؟

ئهو ی سه ودا یه کی له گه ل ئه ده بی سو فییدا هه بی، له و دیو په یقه کانی فهراده وه تارمایی (یه کیتی بوون) ده بین، ئه گه ر چی هه ندی له سه نگه ری دا کوکی کردن له خودا وه، (یه کیتی بوون، به و بیانووه ی ئه گه ر ئینسان به شیک بی له خودا وه ند، ئه و هه رچی شه ریک له ئینساندا هه یه، ده شی له خودا وه ندیشدا هه بی، ره ت ده که نه وه) (۶).

ته کنیکی شیعی

شاعیر یان به ناوی خو به وه دیته گو، یان چا و جیکه ی خو ی (منی شاعیر) ده گرتته وه، یان له و دیو ماسکه وه ده په یقی، یان به ناوی کۆمه له وه قسه ده کا. ده شی شاعر له بری به رجه سته کردنی که سایه تیی شاعیر، ریکه یه ک بی، بۆ خو دزینه وه و هه لانتن له خود.

ئه وانه بۆ من هینده گرنگ نین، فهراهد خودا ده دوینی، یان دل به ر؟ له گه ل دۆستیکی وه ک قه ره نی جه میلدا ده په یقی، (هه موو پازی من. ل ۳۵) یان پرووی ده می له شیخ عوسمانی نه قشه ندیییه؟

(هه موو پازی. ل ۷۴) راسته وخۆ له بری خو ی ده دوئی، یان له و دیو ماسکیکه وه؟ خه می خودی خو ی به رجه سته ده کا، یان حه سره تی میلله ت؟ من هه می شه بیرم لای ئه وه یه، ئهو ی ده ینووسی شیعه یان نا؟

خه یال قاره مانی شیعی فهراهد. له کن ئه وه هه رچی له شیعه ردا زاده ی خه یاله، نه بی، له واقیعه شدا نییه. هه رچی ئه مرۆ مه حاله، ده شی سه بین واقیعه بی. ئاخو دره ختی خه یال بۆتویی خو ی له خاکی واقیعه وه به ده ست ده هین، هه ر بۆیه بۆ کردنه وه ی ده رگای سیمبۆلی شیعی فهراهد، پتویستمان به ناسینی ئه و واقیعه هه یه، که ئه وه ره مزه ی به ره هم هینا وه.

فهراهد شیعی سپی و بیده نگ ده نووسی. ئه گه ر چی بۆشایی بۆ خوینه ر جی نا هیلتی و رسته کانی ته و او (ده کات) وه لی دۆزینه وه ی کلیلی کردنه وه ی ده رگای کۆشکی شیعه رکانی، به ره و پرووی وه رگر ده کاته وه، ئه و سه رقالی وینه کیشانه، وینه ی واقیعه نا، وینه یه کی بالا تر له واقیعه، هه ر بۆیه گه لی جار کات و شوین له شیعه ردا بزرن. ماوه یه ک هه یه نه واقیعه، نه خه یال، ده که ویتته نیوان حازرو بزروه، ئیین عه ره بی پیی ده لی: به رزه خ. شیعی فهراهد گه لی جار ره نگدانه وه ی به رزه خه، بۆیه نه

به‌رحه‌سته‌کردنی حه‌قیقه‌ته، نه‌ ئاوینه‌ی سۆز، نه‌ گهر چی حه‌قیقه‌ت و سۆز دوو کۆله‌که‌ی شیعی‌ی نه‌ون.

به‌زمانی نه‌ستیره‌ گۆزانیی شه‌وی لادیم ده‌هۆنییه‌وه، بیکه‌م به‌ کۆتلی مرواری به‌ژنی داری ناشنایه‌ تیمانی پین بنه‌خشیتیم.

(هه‌موو رازی... ل. ۱۷)

یه‌کیتی باهت، هینده‌ توندو تول له‌ شیعه‌رکانی (هه‌موو رازی من... دا) دا په‌چاو کراوه، سه‌رنجی هه‌ر شیعی‌رکی ده‌دی، وا هه‌ست ده‌که‌ی، بریتیییه‌ له‌ کۆمه‌لی شه‌پۆلی بازنه‌یی، که‌به‌شیوه‌یه‌کی خۆرسک یه‌کتی ته‌واو ده‌که‌ن. له‌ شیعی بازنه‌ییدا که‌زیتیر له‌ په‌خشانه‌وه‌ نزیکه، سه‌روا و کیتی دیرین بزر ده‌بن، کلپه‌و چرکردنه‌وه‌ جییان ده‌گرنه‌وه، چرکردنه‌وه، یان کورتیری هینده‌ گرنه‌و، ئادگار ئالان پۆ ده‌بیژئ: شیعی‌ی درئ، بوونی نییه‌. شیعی‌ر، پۆل قالیتری گوته‌نی: هینانه‌ سه‌مای وشه‌یه. له‌ (هه‌موو رازی من... دا)، وشه‌ له‌ کۆت و پیتوه‌ندی کیش و سه‌روا رزگاری بووه‌ و ئازادانه‌ ده‌ره‌قسئ، ئاخ‌ر فه‌ره‌اد هه‌میشه‌ بی‌ری لای ریتمی وشه‌کانه‌.

(شیعی‌ر گۆتیر نییه‌، توپکله‌که‌ی شیوه‌ بچ و کاکله‌که‌ی نیوه‌ رۆک) نیوه‌رۆک و شیوه‌ پیکه‌وه‌ له‌ دایک ده‌بن و ده‌ژین و بچ یه‌کدی هه‌لناکه‌ن و ده‌مرن. گرنه‌گیدان به‌فۆرم و پشتگۆی خستنی نیوه‌رۆک، وه‌ک گرنه‌گی دان به‌ ئاسمانه‌و پشتگۆی خستنی زه‌وی. راکیشانی سه‌رنجی خۆینه‌ر بۆ لای خوداوه‌ند و فه‌رامۆشکردنی نه‌وی رووده‌دا، ده‌شی بیته‌ ته‌میکی خه‌ست، بۆ شاردرنه‌وه‌ی خه‌وشه‌کانی ده‌سه‌لاتداری سه‌ر زه‌وی. نه‌و ره‌خنه‌گره‌شی ئاو‌ر له‌ ناوه‌رۆکی کۆمه‌لایه‌تی ده‌قه‌کان نه‌داته‌وه، به‌رچاوی خۆینه‌ر لیل ده‌کات و ده‌که‌ووته‌ خه‌مه‌تی واقیعی زاله‌وه‌.

شه‌ونه‌

ته‌مه‌نی خۆی

ده‌به‌خشیته‌ ناشنایه‌تی خۆر. (هه‌مووی رازی... ل. ۵۲)

داهینه‌ری میژوو، ئینسانه‌. باشتراوس-یش پیتی وابئ: جیهان پیت ئینسان سه‌ری هه‌لداو بی ئینسانیش کۆتایی دئ، ئاماده‌بوونی خودی فه‌ره‌اد له‌ شیعه‌رکانیدا، به‌و روونییه، زه‌بریکه‌ له‌ شاگردانی فوکو، نه‌وانه‌ی بانگه‌شه‌ بۆ بزربوونی خودی نووسه‌ر ده‌که‌ن. فه‌ره‌اد ته‌نیا له‌یه‌ک حاله‌تدا بزرده‌بی، یان راسته‌ر ده‌توتیه‌وه، نه‌ویش له‌نیو نه‌وینی خودادا.

شیعی‌ی تاراوگه‌

وه‌ک چۆن نه‌مین ره‌یحانی له‌ تاراوگه‌وه، به‌کارکردی و آلت و ایتمان، جوانترین نمونه‌ی شیعی‌ی ئازادی free verse به‌ نه‌ده‌بی عه‌ره‌بی به‌خشی، فه‌ره‌ادیش له‌ گه‌شه‌سه‌ندنی شیعی‌ی کوردیدا رۆلی نوێکه‌ره‌وه‌ ده‌بینئ و ناراسته‌وخۆ پیمان ده‌لئ: شیعی‌ر ته‌رم نییه‌، باله‌ گۆپی کیش و سه‌روادا نه‌ینیزین. سۆفیگه‌ری خالیکی دیکه‌ی هاوبه‌شی نیوان نه‌ده‌بی تاراوگه‌ی

عه‌ره‌بی و شیعی‌ی فه‌ره‌اد-ه‌. نه‌و چونه‌که‌ به‌ شیوازیکی نوێ ده‌نووسئ، له‌ پیناوی نوێکردنه‌وه‌دا، ته‌نانه‌ت ناپاکی له‌ دیرۆکی شیعی‌ی خۆشی ده‌کا.

نه‌مه‌دزانی لیره‌ش بۆن به‌رامه‌ی نیشتمان

له‌ گۆزای ئاوینه‌کانم ده‌نیشئ. (هه‌موو رازی... ل. ۵۱)

چ بایه‌ک بوو هه‌وری تاسه‌می به‌ره‌و شه‌ره‌کاتی گه‌رمیان رامالی؟

(هه‌موو رازی... ل. ۵۸)

شاعیر له‌ نه‌نجامی نه‌وه‌وه‌ که‌ له‌ سه‌رده‌م و شوێنیکدا ده‌ژی، خۆی هه‌لی نه‌بژاردوون، هه‌ست به‌ نامۆیی ده‌کا، بۆیه‌ ده‌شی فه‌ره‌اد ئاسا ته‌نیا خودا وه‌ک فریاد ره‌س بیینی، یان وه‌ک نیچه‌ جاری مه‌رگی خوداوه‌ند بدات و بۆیه‌ کالیی کردنه‌وه‌ی کیشه‌کان، پشت به‌ خۆی به‌سه‌ستی.

به‌ شیعی‌ی فه‌ره‌اده‌وه‌ نامۆیی دیاره، به‌لام نامۆیی لای نه‌و زیتیر پیتوه‌ندی به‌رۆخ و زه‌مانه‌وه‌ هه‌یه، تا دووری جوگرافیایی و تامه‌رزۆیی بۆ نیشتمان، نه‌گه‌ر چی نه‌دۆنیش گوته‌نی: نیشتمان وه‌ک رووباریک له‌ خۆین، هه‌میشه‌ به‌ دوایه‌وه‌یه‌تی. شیعی‌ی که‌ وه‌ک هی شاکه‌لی نه‌به‌لگه‌نامه‌ی میژوویی بیئ و نه‌ ژیاننامه، له‌ سه‌رچاوه‌ی رۆحه‌وه‌ هه‌لبقولئ و گه‌ردی ئایدیۆلۆژیای لئ نه‌نیشته‌بی، ئاساییه‌ ناخی خۆینه‌ر بکاته‌ هیلانه‌ و به‌شدارئ له‌ رۆشتنر کردنه‌وه‌ی ویژدانیدا بکا.

ئاویزانبوونی ده‌قه‌کان

داهینه‌ر هه‌ولی شاردرنه‌وه‌ی جیپه‌نجه‌ی نه‌ده‌بی دیرین، به‌سه‌ر به‌ره‌مه‌یه‌وه‌ نادات، نه‌و له‌ لاساییکه‌ره‌وه‌ ده‌وشیته‌وه. فه‌ره‌اد بویرانه، به‌ ئاشکرا سوودی له‌ نه‌ده‌بی خۆمالی و بیگانه‌ بینیوه، نه‌و ده‌زانئ رووکاریکی گه‌شی ده‌قی نوئ، ئاویزانبوونییه‌تی له‌ گه‌ل ده‌قی دیکه‌دا.

تالی له‌ زولفت هات به‌ ده‌سته‌وه‌

به‌ندی دل په‌چرا پیتی ده‌به‌سته‌وه. (فۆلکلۆر)

به‌ تالی قژی تو دلی خۆم ده‌پیتجم. (هه‌موو رازی... ل. ۷)

به‌ تاسه‌ی که‌ ناریکی ئاوه‌دانه‌وه‌ سواری که‌ شتییه‌کی مه‌ست بووم. (هه‌موو رازی... ل. ۶۷) که‌ شتییه‌ مه‌سته‌که، ناوینیشانی شیعی‌رکی به‌ ناوبانگی رامبۆیه‌ که‌ به‌ نۆزده‌ سالی گوتوویه‌تی. بۆ دلیر ده‌بیژئ: ده‌نگی بۆنی گولاوی لئ دئ، فه‌ره‌ادیش ده‌لئ: ده‌نگم ده‌بیته‌ شه‌راییکی گولپه‌نگ.

(هه‌موو رازی... ل. ۲۲)

ئاسمان جیتی نه‌ستیره‌یه‌کی دیکه‌ی تیدانایته‌وه (نیرۆدا) نه‌م گۆلی شه‌وگاره‌ دلۆپی خه‌می دیکه‌ ناگری. (ف، شاکه‌لی، ژئ

ل. ۹۰، سوئد ۱۹۸۵)

به‌ نه‌خشه‌ی دنیاوه‌ ئییران، په‌له‌ی حه‌یزه‌ (سادقی هیدایه‌ت) تاران پیتاویکی تازه‌ی شابانووه. (ف. ش، رووباره‌ تیشکیک له‌ رووباری سووره‌وه. شیعی‌ی زیندان ۱۹۷۷، به‌ بیرووت.)

مالي موفتي لهو بهره، مهعلوموه قازيش لهمبهره
 من فقيرم كتي دهزاني، لهم بهرم يان لهوبهرم (شيخ رهزا)
ئيوه موفتين..
ئيوه قازين..
ههزاري كورد شيخ رهزايه. (رووباره تيشكيتك... شيعري
ئيوه)

لهو دهمهيدا گوئ ههلهدهخن بۆ تاري (هيمن)
 لهو دهمهيدا گوئ بۆ چرپهي گراوي دوور رادهديري (ژئ ل
 ۱۲۳)

پرۆژهي شيعري فههاد، لهو نوپخووازييه ساختانه نيبه، كهله
 سهنگهري جههلهوه كهلهپووري شيعري كوردي رت دهكهنهوه.
 ههزار و يهك داو ئهوي بهشيعري ديري كوردييهوه گري
 داوه، ههريه بۆيه نهگهري نوپترين جوړي شيعر دهنوس، وهلي
 ئهوي شارهزاي شيعري ديري نهين، لتي تيناگا.
 دهستي گهري ئاشنا نيبه كهدهبگوشم. (سواره)
 نهبريسكهي دوو چاوي مهنكي ئاشنا بهدي دهكهي. (ههموو
 رازي... ۳۵)

بهروه بهرزايي دهچم گهري وردم. (هيمن)
 بهروه بهرزايي ههلهدهزنيتم. (ههموو رازي... ۳۲)
 ئهوا ديسان لهگوشهي ناديار
 دلتم، ههلسا زهري زهنگي فگاري. (گوران)
 نهمشهوه زهنگولهي خهيايي مهستيم
 ههمديسان نهواي خهمي لي دهريژي. (ههموو... ۴۵)،
 ترووسكهي تيبابهدي ناكهه سهرنجم چهنده لي داوه. (ههردي)
 ترووسكهي ئاوهدانبي تيا بهدي ناك: (ههموو... ۷۲)
 دهنگي لهياري دوورهوه، چي بكهه لهزبل و بهم؟ (گوران)
 دهنگي لهياري دوورهوه نايته گوتم. (ههموو... ۸۴)
 سهيري كهه ياران چ گوتهنديكي گيپا. نهه كهره. (شيخ رهزا)
 ياران خو چاوتان لي بو، چ گوتهنديكي گيپا. (ژئ... ۵۵)
 بۆني قرت شهوبۆي نهوه دهشتانهي بيبار
 دهكردهوه. (ههموو... ۸)

ئهم دهريپنهي فههاد، تيبهپهاندنه لهمهولهوي كهدهلي:
 گول چون رووي نازيز نهزاکهت پۆشان.

شيواري نووسين

دنياييي كه بهلاي جان دوخيگنووه گرنگترين داهيتاني
 گولدمانه. نههاو واتاي ئايديوئوژبايه، نه هوشياربي
 كومهلايه تي چينيكي، يان توپتيكه، نه لهدهرهوهي دهقدايه،
 بهلكو بهپيوهندي لهگهله دهقداله دايك دهبي و زادهي شيواري
 نووسيني خودي بهرههههيني دهقهكهيه (۷).

دنياييي شاعيري دهكهويته خانهي بيروهوه، بهلام
 بيركردهويهكي شاعيرانه. شاعير ملكهچي نهوه گوشارانه دهبي
 كه لهناخييهوه ههلهدهقولين، نهكه نهوانه لهدهرهوه هيري شي بۆ

دين.
 جووتني كهوشي جوانت لهحورمه تي خوم بۆ چي دهكهه.
 نهوه شادهماره ي بهسهراپاي جهستهي شيعري بۆديريدا
 تيبهپهري كوكردهوهي شته ناكۆكهكانه.
 ميتافور (خوازه) لاي فههاد پشت به:
 * پارادوكس، وهك: چه مي تينوو، ل ۵۷ يان: زهرياي
 وشكايي، ل ۶۱.

* ناكۆكي، وهك: رازي ئاشكرا.
 * ليكچوواندن، وهك: چاوي خومارت ريژنه ي بارانيكي
 دهمه و پاييزه. ل ۱۳ دهبهستي.

فههاد ميكرؤفونبازي، نهريههري، دروشم قوتكردهوه،
 راستهوخويي و كيشي ديري و سهرواي رت كردوتهوه،
 خوينهري روشنيسير چيژ لهشيعري فههاد وهردهگري، وهلي
 خوينهري بيتهسهواد شيعري نهوي پي وريپنهيه، نهوه
 بههوشياربييهوه بۆ دهستهپيژ دهنوس، جهماوهري مهبهست
 نيبه، شيعري نهوه وهك هي شيركو بيكهه، ديالوگ نيبه،
 مهنهلوگ و موناجاته، كهدهبيته ديالوگيش، وتوويزه لهگهله
 خودادا، نهكه لهتهك خهلكيدا.

شيعر، توؤرؤف گوتهني پيناسه ناكري، ئاخري، بۆچوون
 سهبارت بهشيعر لهنهويهكهوه بۆ نهويهكي دي، لهولاتيكيكهوه
 بۆ ولاتيكي تر، لهشاعيريكيكهوه بۆ شاعيريكي ديكه، تهناهت
 لهدهقتيكهوه بۆ دهقتيكي تر، دهگوري «۸».

محهمهده متهولهي دهلي:

كهناري زهرياكه تهنيا دوو مندالي لي ماوه.
 كه بهحهسههتهوه سهرنجي مانگ دهدهن.
 دواي نهوهي داوهكهي لهدهستييان بهربوو. (۹)
 رهفيق سايبير دهلي:
 بهتهنيا جيتي مههيتن، ئاشقيكي لاساره
 نهه شوه دهههزيتن، مانگ دهكا به كوئاره... (۱۰)
 محهمهده بهپيچهوانه ي رهفيقهوه، بهزمانكي شاعيرانه،
 كهزمانكي تايهتبيبه لهناو زمانه گشتييهكهدا، ناراستهوخو
 ئاماژه بۆ تهنيايي مندالهكان و بهكوئاره بووني مانگ دهكات،
 ههريه مهيش بهشيواري شاعيران گوتهني شتهكانه.

چون جاريكي تريس رۆحي لهتوري مهرگ راپسكيتني؟ ل ۴۷
 فههاديش رۆحي بهماسي شووبهاندوه، بي نهوهي ناوي
 ماسي بهيتني. لهبهندهري نااراميدا چاوهپي كزهبا دهكهي
 چارۆكهي رۆحت بخاته شهشن. ل ۵۲

يان بي نهوهي ناوي بسا، باسي كهشتي دهكا، نهمهيش
 پهنگدانهوهي نهزمونتيكي قولله و شاعير بهمهبهستي چي
 كردهوهو ريز لهزيرهكي خوينهري گرتن هاناي بۆ دهبات.
 فههاد وهك كهرهسهيهكي هونهري هانا بۆ تهمومژدهبات و
 تهمومژ لاي وي بهشيكه لهپروسهي داهيتان، نهكه وهك نهوه

ناشاعیره مؤدیرانهی بهمه بهستی شاردنه وهی جههل و ئاستی نزمی رۆشنبیری خۆبان، بهرچاوی خۆینه بههه وری رهشی مه ته ل لیل ده کهن. وهک چۆن (شاعیر) ی بیسه واد هه به، خۆینه ری بی توانایش هه به. ئه وه له شیعی فه رهاد حالیه نه بی، گوناھی خۆیه تی.

ئه وه به چاوی رووخسار سه رنجی (هه موو رازی من... بدات، شیعی تییدا نابینی، ئاخیر شیعی فه رهاد به چاوی دل ده خۆینه ته وه، مانا زاده ی ریتی وشه کانییه تی، به هۆی وینه ی شیعی رییه وه دنیا ده بینی، باس له واقعی تک ده کا که به ره هه می خه یالییه تی حه قیقه ت لای ئه وه به شیکه له وه هم و به هۆی عه ده مه وه له ده رگای و جوود ده دا، چونکه ئه وه ئه وه ده نیووسی نوئییه و جیاوازه و ده که ویتته خانه ی داهینانه وه، بۆیه ئاساییه ته مو مژاوی بی، هه موو تازه به که ته مو مژاوییه. ته مو مژاوی خۆرسک، نه ک ده ستکرد.

پاول کلودال پیی وایه شوینی سبی له لایه په ردا بۆ هه ناسه دانی شیعه که پیوسته، فه رهاد که په خشانه شیعی ده نووسی، ئه گه ر چی هینده ی جیگه ی وشه یه ک بۆشایی له لایه په رده که دا جی ناهیلن، وه لی گه لی پر سبار لای خۆینه ر جی ده هیلن.

پاته کردنه وه

پاته کردنه وه می تافۆرو وینه، به به ره هه می فه رهاد وه دپاره، لیره دا بۆ ئه وه نمونانه ی له (هه موو رازی من) هه وه ده رمه هینان، ته نیا ئامازه، بۆ لایه په رده کان ده کم.

کراسی خه والوو، ل ۸ که شتی خه والوو، ل ۸ شه یۆلی خه والوو، (سج باره بووه ته وه) ل ۱۴، ۳۶، ۵۰، ئاوازی خه والوو، ل ۲۱ نیترگی خه والوو، ل ۳۲ ته مه نی خه والوو. ل ۳۰ ده وه نی خه والوو، ل ۳۸ قژی خه والوو، ل ۴۰ گه لای خه والوو، ل ۵۰ کراسی خه والوو، ل ۸۰ شاری دل، ل ۱۳ ده وه نی دل، ل ۱۸ مه مه که ته تی دل، ل ۴۱ به نده ری دل، ل ۴۱ زه ریای دل، ل ۴۳ ئه شه که ته تی دل، ل ۴۴، مینای دل، ل ۴۴ شووشه ی دل، ل ۴۵ پشکو ی دل، ل ۴۵ په نجه ره ی دل، ل ۴۸ هه ری می دل، ل ۵۲ مۆمی دل، ل ۶۵ ئاوی نه ی دل، ل ۶۶ می رگی دل، ل ۷۱ چاوی دل، ل ۷۳ کووره ی دل، ل ۷۴ که لاهه ی دل، ل ۷۷ که مانچه ی رۆج، ل ۲۹ چارۆکه ی رۆج، ل ۵۲ چه می رۆج، ل ۵۷ هه لۆی رۆج، ل ۶۸ ماسیی رۆج، ل ۷۶ سوومه ی رۆج، ل ۸۲.

سه ریۆشیکه له خوم هه لکیشراو، ل ۱۱ کرداره کانم... له خومی پاشگه زبوونه وه هه لده کیشیت. ل ۳۰ ته مه نت...

له خوم دراوه. ل ۳۴ ته مه نم له خومی کۆنه ئه وینی تک هه لده کیشی: ل ۶۷ له چیرۆکی (ته رم) یشدا ده نووسی: سه راپتی زه وین له خومی نه زانی و نا ناگایی هه لده کیشی. (۱۱) که باسی ئه زموونی شیعی خۆشی ده کا، ده لی: (نه مده زانی دووره ولاتی کتۆله کانی ژبانم له خومی تک خهستی حه وت په نگ

هه لده کیشی. (۱۲)»

خۆینه ر گه لی جار به ره و رووی (ده نکه لم) یش ده بیسته وه، ده نکه لم له نیگاری تۆ. یشدا دووباره بووه ته وه. بزربوونی ده نکه لم له بیاباندا، ئه ویش هه ره که (سه وزایی ناو گه لاو وشه ی ناو کتیب) (نیگاری تۆ... ل ۹۳) به رجه سه ته کردنی له خودا دا توانه وه به.

زمانی شیعی

شیعی هه نه ری که به که ره سه ی زمان، له بواری زماندا ئه نجام ده درئ، پۆل قالیتری ده لی: «زمان له ته ده بدا هاو زمان که ره سه یه و کرۆکیش». ئه وه زمانی جوانه نالی و گۆران ی به نه مری هیشته وه ته وه، قامووسی زمانی فه رهاد ده و له مه نده، زمانه که ی کوردییه کی ره سن، خاوتین، پوخت، پاراوه و خاوه نی زمانیکی شیعی تاییه ت به خۆیه تی و هینده گرنگی به بووکی زمان ده دا، هه ر ده لی شایه ی بووه.

خه سه له ته کانی زمانی شیعی فه رهاد

* زمانی کی سۆفیانه یه که تزییه له ره مز. هه موو هیما یه ک ده شی له مه به ستی زیتری هه بی.

* به زمانی کوردی ده نووسی، نه ک له دیالیکتی شاری، یان ده قه ری.

* به ری نووسی کی یه کگرتوو ده نووسی، نه ک وه ک هه ندئ شاعیر وشه یه ک له هه مان کورته شیعه ردا، به دوو ری نووسی جیاواز ده نووسن.

* چونکه له بواری زانستی زماندا شاره زا به، بۆ زمانی کوردی ده سووتی، شیعی له وشه و ده رپینی فارسی، که به زمانی شاعیرانی دیکه وه زه ق زه ق دیاره، خالییه و هه می شه ئه و ده رپینه فارسیانه ی دزه بان کردوو ته ناو کوردییه وه، ده یانبا ته وه سه ر ئه سه له کوردییه کانیان.

* به لیزانییه وه ده ستکاری زمانی باو، به مه ستی جوانتر کردنی و دۆزینه وه ی وزه شاره و کانی و ته قانده وه ی، ده کا.

* له نالییه وه فی ربوه، به ردی وشه ی له دیواری قاموسدا گیرخواردوو، بله قینی و به شیوه ی نو ی بیخاته گه ر.

لوتفی بانگوش بوو که وا له م حوجه دا (زانا ندمان)

گه ر به نی ئاده م بخنکیتن، سه راوه نه ک بناو. (دیوانی نالی ۳۶۵)

هینده دلخۆشه له به ر سه بزبی و داروده وه نی

که (ده ره قستی) وه کوو شاخ و فه نه ن و نه سه رتی. (دیوانی نالی ۶۶۸)

فه رهادیش ده بیژی:

بیره ور رییه کانم به داری خه ونه وه (ده سپسین) (هه موو رازی... ل ۱۸)

له په رده ی په نهانی دلداریییه وه، گه وه ره ی (ده تروسکی)،

(نیگاری تۆ. ل ۳۰)

که گهلای داری بیره وهریت (ده زهر دیت،) (ژئی ل ۶۶)

* به شیککی گرنک له ئاوه لئاوه کانی لیکدراون، وهک:

سه ریوشه سه سر، ئیشتهامیز، خورشپوه، تیشکپرژین، تیشکهاویژ، گولرهنگ، نگر توو، گولبۆن، دهنووکئاگرین و ده یانی دیکه.

به رهه می سالانی ۱۹۷۴-۱۹۷۶ ی فه رها ده.

ئه و دوو کۆپله شیعه، جوانترین نمونه ی ئه و دوو نامیلکه یه ن. بریا گۆران باسی ئه وه ی نه کردبا، که بئ ده ستکاری، به رهه مه سه ره تاییه کانی خو بی، به و مه به سه ته ی تو ئیژه ره وه، ره وتی گه شه سه نندی زمانی شیعه ری ئه وی بو ده رکه وی، بلاوی کردو وه ته وه. به وه ئاویکی خرابی رشت و گه لیک پیتیان تی خست.

ئاوردانه وه یه کی میژووی

ئیلوار به و شه پاز لاله یه له پاریس، له هۆلی شانوی میشالدا، (۱۹۲۳/۷/۶) له ترستان تزارای سه رواند، کۆتایی به بزووتنه وه ی دادایی هینا، به لام له ئه نجامی کووده تاکه ی فه رها ده وه، ده سه لاتی شیعه ری گۆران نه روو خا. ئاخه که پرۆژه ی کووده تاکه ی ئاشکرا بوو. ئه وه ی نوو سیبوی وه ک فۆرم له وی گۆران جیاواز بوو، وه لی وه ک شیعه ده ستی نه ده گه بیه داوینی گۆران. ئه وی گۆرانی گه یانده لو تکه و کردیبه شاعیری هه میسه هه ر گه وه ی کورد، له بهر ئه وه نه بوو، فۆرمی جیاواز و تازه ی دا هینا. له سو نکه ی ئه وه وه بوو ئه وی ده ی نوو سی له به رهه می ها ونه وه کانی و ئه وه کانی پیشووتریش، شیعه ری زیتر تیدا بوو.

فه رها د خو ی له چوار چپوه ی قوتابخانه که ی گۆران رزگار کردو وه، به لام له میژه له زیندانی فۆرمیکی دیکه دا، له باز نه ی فۆرمی په خشانه شیعه ردا گیری خوار دو وه. گرنک له ده سه لاتی فۆرمی گۆران یاخی بوون نییه، گرنک وه ک شیعه، له و تیپه راندن و له و جوانتر نووسین و دا هینانی گو تاری شیعه ری نو ی، دنیا بیبی نو ی، زمانی نو ی، وینه ی نو ی و میتا فۆری تازه یه. شیعه نه زاده ی کیشی پرگه بیه، به رهه می فۆرمیکی نو یتر.

که تۆ ده رۆی

خه م وه کوو ئه ستیره یه کی زه رد هه لگه راو

له ده لاقه ی برینه وه

ده پروانیتته دلی ته نیام.

(له کۆشیعه ری (هه وراز) وه که به رهه می سالانی ۱۹۷۵-۱۹۷۸ ی شا که لیبه.)

که تۆم ناسی

بووم به ناشنای ژانی هه موو هه ژاری،

که تۆم ناسی

بووم به هاو پرتی گشت په نه جده رو کرێکاری،

که تۆم ناسی

ئه وسا زانیم

هه موو ئاسمانی کوردستان بی هه وه،

ته نها هه وری لئی تۆیه

بارانی لی ده بارئ.

(له کۆ شیعه ری (رووباره تیشکیک له هه تاوی سووره وه) وه که

به وردی چاپی دووهمی (پرۆژه ی کووده تایه کی نه یینی) م که به رهه می سالانی (۱۹۶۸-۱۹۷۴) ی فه رها ده، خو ئینده وه، رسته و ده برینی شیعه ری تیدا نه بی نییه وه، خو ئنه ر که ده ست ده داته دیوانی. به چا و پۆشین له میژووی له دایک بوونی به رهه مه کان، به دوای شیعه ردا ده گه ری. ئه گه ر نوو سینیک شیعه ری تیدا نییه:

با ته نیا له بهر ئه وه ی سه ره تای ده ست پیکردنمان نیشان ده دا، نه یخه ی نه دیوانه کا ئمانه وه.

فه رها د پیت هه موو رازی من.... پیتنج کۆ شیعه ری دیکه ی بلا و کردو ونه وه:

۱- پرۆژه ی کووده تایه کی نه یینی ۱۹۷۳ و ۲۰۰۰

۲- رووباره تیشکیک له رووباری سووره وه ۱۹۷۷

۳- هه وراز ۱۹۸۱

۴- ژئی ۱۹۸۵

۵- نیگاری تۆ له دیواری زیندانه که م هه لده کۆلم ۱۹۹۴

به لای منه وه سئ کۆشیعه ری یه که میان زیتر لای ئه وی میژووی شیعه ری نو ی دهنووسیتته وه، گرنگیان هه یه، بارانی شیعه ری فه رها د له (ژئی) وه، دا ده کات و له (نیگاری تۆ...) وه ئاوه رۆی خو ی هه لده کۆلی و له (هه موو رازی من...) یشه وه.

ده بیته خا وه نی ها ژه ی خو ی.

فه رها د ده لی: (ژئی). ئه نجامی ئه زمونیتکی قووله، له ما وه ی نوو سیندا، زه رده شت، مانی، دوو سئ شاعیری گه وری سو ئیدیم ده خو ئینده وه. (» ۱۳ «)

هه روه ها ده بیژئ: (ئه گه ر رۆژئ په خنه گری لیزان و شاره زامان هه بی، ده توانئ ژئی بکاته یه ک له سه رچا وه کانی دیاری کردنی مه ودا و چوار چپوه ی تیروانیتکی تازه ی شیعه ر.) (» ۱۴ «)

ئه وه ئه رکی شاعیر نییه ستایشی شیعه ری خو ی بکات، یان به بلا و کردنه وه ی زانیاری سه باره ت به سه رچا وه کانی خو رۆشنبیر کردنی، به رچاوی په خنه گر روون بکاته وه. به وه دا شازده سال به سه ر بلا و بوونه وه ی (ژئی) دا تیپه ریوه هه یشتا په خنه گری ئاوری لی نه دا وه ته وه، ده شخ ده نگ نه دانه وه ی ئه و شیعه ته نیا له سو نکه ی نه بوونی په خنه گری لیزانه وه نه بی.

وای بو ده چم په خنه ی ئه ده بی لای ئیمه، به هه موو که مو کووریه کانیشیه وه، هینده له دوای به رهه می ئه ده بییه وه نییه، به رهه می سه ره تای سالانی هه فتای په شیو، له تیف هه لمه ت و

ئه‌نوه‌ر قادر جاف، پرن له‌شيعر، وه‌لئى به‌ره‌مه‌ى فه‌ره‌اد، ئه‌گه‌ر چى له‌كو‌تايى سالانى شه‌سته‌وه‌ ده‌ستى به‌نووسين كردووه‌، له‌كو‌تايى سالانى حه‌فتا و له‌ديوانى (ژئ) وه‌، ده‌كه‌ويته‌ خانه‌ى شيعره‌وه‌.

هه‌ندئ شاعير له‌ده‌سته‌پي‌كه‌وه‌ جوان ده‌نووسن، كه‌چى وه‌ك لايان چاوه‌رئ ده‌كړئ گه‌شه‌ناكه‌ن، له‌وانه‌: جه‌مال شار باژيرئ، يان هه‌ر به‌ته‌واوى وشك ده‌كه‌ن، وه‌ك هه‌ردى، يان هه‌ر خو‌يان دووباره‌ ده‌كه‌نه‌وه‌، وه‌ك دي‌لان، فه‌ره‌اد ئه‌گه‌رچى سه‌ره‌تايه‌كى رۆشنى نه‌بووه‌، هه‌نگاه‌كاني دواتریش كورت و خاويون، وه‌لئ وه‌ك له‌ (نيگارى تو...) و (هه‌موو رازى من...) وه‌ گه‌ش گه‌ش دياره‌، سالانيكه‌ له‌سه‌ر تاوئيرى تاراوگه‌، شيعرى حه‌قيقى هه‌لده‌كو‌لئ.

نهم زه‌وييه له‌به‌ر خه‌مى بي‌ره‌نگى توو

له‌به‌ر بي‌به‌شى منه

وامات و كزو لاره‌مل ده‌سوورپته‌وه‌.

(شيعرى زه‌رده‌گه‌لا ١٩٨٦ نيگارى تو... ل. ٢٠)

دتييت و له‌رۆخى ته‌نياييما ده‌بيته‌ شو‌ره‌بييه‌ك. به‌سه‌ر رۆزگارى وه‌رزيدا شو‌ره‌بيته‌وه‌.

(هه‌موو رازى من... ل. ١٨)

فه‌ره‌اد بي‌جگه‌ له‌شيعر، له‌بواره‌كاني توئيرنه‌وه‌، چيروك و وه‌رگيترانيشدا جي‌ده‌سته‌ى دياره‌و بو ناساندنى فه‌ره‌هه‌نگى كوردى به‌خه‌لكى سوئيديش كارى گرنگى كردووه‌. «١٥» بۆيه شياوى به‌سه‌ركردنه‌وه‌ى به‌رينتر و قوولتره‌، چونكه‌ يه‌كيكه‌ له‌وانه‌ى فۆرمى نوئى به‌شيعرى كوردى به‌خشيوه‌، زمانتيكى شيعريى نوئى داھيتاوه‌ و بوار نادات شيعرمان له‌به‌ر چا و بكه‌وئ و به‌و زمانه‌ شيعرييه‌ تايبه‌تاييه‌ شيرينه‌ى (هه‌موو رازى من ئاشكرا...) ي چي‌ژه‌ ده‌په‌رپته‌ په‌ره‌ى دلمان، جي‌ى خو‌يه‌تى داوا له‌ (گه‌ناوه‌ شيعره‌كان بكه‌ين، له‌خوئندنه‌گه‌ى رووباره‌ شيعرى ئه‌ودا خو‌يان ناو نووس بكه‌ن. ل. ٢٩) و به‌و له‌ كاروان به‌جي‌ماوانه‌يش كه‌ خو‌يان به‌مامۆستاي هۆنراوه‌ ده‌زانن و به‌بيانوى زمانى لاوازه‌وه‌ په‌خشانه‌ شيعر رت ده‌كه‌نه‌وه‌، بليتين: وه‌رن له‌سه‌ر شانۆى (هه‌موو رازى من...) سه‌ماى وشه‌ى كوردى ببين.

سه‌رچاوه‌و په‌راويز

.....

1- Tony Horison. Poci ien Konfliktiz, ooTAl. nr. ls. 103 Stockholm 2001.

٢- فه‌ره‌اد شاكه‌لى، هه‌موو رازى من ئاشكرايه و هه‌موو ئاشكراى تو‌راز، ٢٠٠١ چاپخانه‌ى ناپي‌ك/ سوئيد، راز؛

لي‌ته‌دا به‌واتاي نه‌يني ديت.

٣- عالمك مزيف و جبكم مشبوه، به‌ياتى.

٤- ده‌لئين مورغى سوله‌يمان ناو له‌ژئير خاكا ده‌بينئ شه‌و منيش حه‌ه‌وت رۆژه‌ رئ دوورئ، به‌چاوى دل ده‌بينم ئه‌و (پيره‌ميتر)

٥- هادى العلوي، مدارات صوفية، ص ١٦٢ دار المدى ١٩٩٧ دمشق.

٦- برتراند رسل، الصراع بين العلم و الدين، ت: اسامه اسير، ص ١٠١ دار الطليعة الجديدة ١٩٧٥ دمشق.

٧- مقالات ضد البنيويه، جون هال، وليام بويلورو و ليامز شويان: ت: ابراهيم خليل، ص ٤١ دار الكرم ١٩٨٦ عمان.

٨- الشعر دون نظم، تزفيتان تودوروف، ت: فاطمة قنديل، فصول ص ٢٦٨ صيف ١٩٩٦ القاھيرة.

٩- الشاطيء خالى الا من طفلين

يرقبان القمر فى حسره

بعدان اقلت خيطه من ايديهما.

كمال ابودي، اللحظة الراهنة للشعر، فصول ص ١٣ خريف ١٩٩٦ القاھيرة.

١٠- رفيف سايبير، لاوكى هه‌له‌بجه، ل ٣٦ چاپى يه‌كه‌م ١٩٨٩.

١١- فه‌ره‌اد شاكه‌لى، بۆنى تاريخى، ل ١١٨ سوئيد ١٩٩٧ چاپخانه‌ى ناپي‌ك.

١٢- فه‌ره‌اد شاكه‌لى، به‌جامى ئه‌ويني‌ك گيان مه‌سته‌و ته‌ن وئيران. جي‌ى سه‌رنجه‌، خومى حه‌وت ره‌نگى نيبه‌، خوم هه‌ره‌كه‌ى ره‌نگي‌كه‌.

١٣- عه‌زى كه‌يخوسره‌وى، چاوپي‌كه‌وتني‌كى تيشكه‌هاوئ ٢٣ ستۆكه‌ولم ١٩٩١.

١٤- سه‌رچاوه‌ى دوازده‌يم.

15- Farhad shakely, Min Sjul ar berusad .... ORD GARNINGAR. Kurt Saloinomson, s, 132 Ny Kopia Tryek 2000 Stockholm.